

موسسه توانبخشی ولیعصر (عج)

بسمه تعالی

"ضرورت آشنایی والدین با مراحل رشد اجتماعی

کودکان"

مراحل رشد کودکان بسیار گسترده است. ما می بایست در سنین مختلف رشد کودکان، مهارت های معینی را از آنها انتظار داشته باشیم. چنانچه توقعات اطرافیان از کودک نامناسب و خارج از توان او باشد کودک نگران و ناراحت می شود و رشد اجتماعی او مختل می شود. بنابراین اطرافیان باید با توجه به سن کودک، از او انتظار معقول داشته باشند. پدر انتظار ندارد باقر ۷ ساله در ساعت ۸ شب به رختخواب

برود. اما انتظار دارد که او اهمیت خواب کافی را بفهمد. هر کودک با سرعت خاص خودش رشد می کند. سهیلا و سوسن هر دو ۱۱ ساله و دوستان خوبی هستند، اما سهیلا نمی فهمد که چرا سوسن دائماً می خواهد موهایش را شانه کند و به دوستانش تلفن بزند. او دلش می خواست سوسن هنوز هم مثل گذشته ها با او و خواهرش سه تایی قایم باشک بازی کند و برادر کوچکش را برای تفریح به این طرف و آن طرف ببرد. درک مراحل رشد به والدین کمک می کند بدانند از فرزندشان چه انتظاری داشته باشند.

رشد اجتماعی در دوره شیرخوارگی

در اولین سال زندگی رابطه عاطفی کودک با اطرافیان به خصوص مادر نقش تعیین کننده ای در رشد اجتماعی او دارد، یعنی نحوه ارضای نیازهای اولیه کودک از جمله گرسنگی و تشنگی، سازنده نگرش آینده او نسبت به دیگران است. کودک برای آن که مورد پذیرش اطرافیان واقع شود، بتدریج باید توقعات آنان را برآورده کند، قوانین و مقررات را رعایت کند، آهسته و بی صدا غذا بخورد و مدفوع و ادرارش را کنترل کند.

- کودک ۴ ماهه شکل افراد مختلف را در نظر مجسم می کند، قیافه و صدای مادر را به درستی تشخیص می دهد و با دیدن قیافه آشنایان خوشحال می شود.
- در ۷ ماهگی اگر چه بیشتر اوقات خود را به بازی کردن با خودش سپری می کند، آشنا و بیگانه واکنش های متفاوتی بروز می دهد.
- کودک ۱۰ ماهه به تقاضای اطرافیان پاسخ می دهد. دوست دارد مورد توجه قرار گیرد و به بازی کردن بسیار علاقه مند است.
- رابطه کودک ۲۰ ماهه بر اساس گرفتن است نه دادن. او از انجام دادن کارهایی که خلاف میل دیگران باشد لذت می برد و هنوز مایل به همکاری و مشارکت نیست.
- کودک ۲ ساله تعادل و آرامش دارد. در انجام دادن کارهای شخصی پیش قدم می شود، از تشویق و ستایش خوشش می آید، می خواهد اطرافیان را راضی کند و نسبت به محیط و انسانها کنجکاو است. هرچه والدین کودک را در این زمینه بیشتر

الف) والدین باید فرزندان خود مهارت‌های اجتماعی مانند سلام و احوال‌پرسی کردن، دزدیدن و ... را آموزش بدهند و این فرصت را برای آن‌ها فراهم کنند تا خود با سعی و خطا بتوانند با دیگران ارتباط برقرار کنند.

ب) بهتر است والدین ابتدا روی نقاط ضعف کودکان متمرکز شوند و یکی یکی روی آنها کار کنند.

ج) پدر و مادر می‌توانند روی تک‌تک این مشکلات با فرزندشان کار کنند و خود الگوی مناسبی برای او باشند و به او توضیح دهند که در زندگی رفتار خوب و مناسب داشتن چقدر اهمیت دارد و سپس از او بخواهند به تدریج رفتار و منش خود را اصلاح کند و هر روز اشتباهاتش از روز قبل کمتر شود. والدین می‌توانند برای تقویت مهارت دوست‌یابی در کودکان خود به آنها آموزش دهند که چگونه سر صحبت خود را با دیگران باز کنند، اسباب بازی‌هایشان را به دوستان خود بدهند و با هم دوستانه بازی کنند با این عمل آنها به تدریج این توانایی را کسب می‌کنند تا در هر جایی که هستند دوستانی پیدا کنند که هم از لحاظ فکری و هم از لحاظ نوع علایق به آنها نزدیک باشند. والدین باید فرزندان

ب) آیا به کمک و همدردی با دوستان خود علاقه‌ای دارد؟ چه تعداد دوست دارد؟

ج) علائم هشدار دهنده‌ای که می‌توانید در فرزندان مشاهده کنید، بدین صورت است: تعداد دوستان کم باشد، نوبت را رعایت نکند، خود را دست کم بگیرد، اسباب بازی‌هایش را به دیگران ندهد، در موقع گفتگو با دیگران یا خیلی به آنها نزدیک شود یا خیلی دور بایستد و فاصله مناسب را رعایت نکند، زور بگوید و فقط بخواهد حرف خود را به کرسی بنشاند، با لحن خشن و تند صحبت کند، مرتب ایراد بگیرد، صحبت دیگران را قطع کند و خود شروع به حرف زدن کند، با دوستان خود کنار نیاید، قدرت برقراری ارتباط چشمی را نداشته باشد و در نهایت پیش از اتمام کامل بازی آن را ترک کند و سراغ کار دیگری برود.

۲. چگونه دوست‌یابی را به فرزندان آموزش دهید.

تشویق کنند، احساس استقلال در او بیشتر رشد می‌کند. در مقابل حمایت افراطی یا تمسخر تلاش‌های ناموفق کودک ممکن است او را نسبت به توان خودش مردد کند.

چگونه والدین می‌توانند مهارت‌های اجتماعی را در فرزندان خود تقویت کنند؟

اغلب والدین ترجیح می‌دهند فرزندان تربیت کنند که به راحتی بتوانند با دیگران ارتباط برقرار کرده و دوستی‌های خوب و سالم داشته باشند. از حقوق خود دفاع کنند بدون اینکه حق دیگران را ضایع کنند و...

ولی متأسفانه نمی‌دانند از کجا شروع کنند و از چه روش‌هایی پیروی کنند. ما سه روش به شما معرفی می‌کنیم که با پیروی از آنها بتوانید مهارت‌های اجتماعی را در فرزندان تقویت کنید.

۱. نقاط ضعف و قوت فرزندان را شناسایی کنید.

الف) پیش از شروع هر کاری رفتار فرزندان را با دیگران زیر نظر بگیرید و نقاط قوت و ضعف را ارزیابی کنید و ببینید آیا برای برقراری ارتباط با دیگران تمایل دارد؟

خود را تشویق کنند تا دوستانشان جملات مثبت و تحسین آمیز بگویند به عنوان مثال اگر کودکان مشغول بازی است و دوستش نظر خوبی می دهد و یا کار خوبی انجام می دهد به او بگوید «آفرین، عجب فکر خوبی» و یا «آفرین، خوب کار کردی»

د) والدین نیز باید فرصت هایی را فراهم کنند تا او بتواند مهارت های جدیدی را که آموزش دیده، تمرین کند. برای شروع بهتر است با کودکانی برخورد کند که آنها را نمی شناسد و یا حتی از او کوچکتر هستند. به این ترتیب شما می توانید تمام عکس عملهای او را به خوبی ارزیابی کنید و

نتیجه کارتان را به وضوح ببینید.

۳. او را به داشتن رفتار خوب تشویق کنید.

الف) فرزندان را تشویق کنید به دیگران احترام بگذارد و از عباراتی مانند «لطفاً» و «تشکر می کنم» بیشتر استفاده کند. رفتار خوب و مناسب داشتن باعث می شود فرزندان با دیگران راحت تر ارتباط برقرار کند،

دوستان بیشتری داشته باشد و حتی در مدرسه و سر کار نیز موفق تر ظاهر شود. مدیرانی که از بین تعداد زیادی داوطلب تنها قصد انتخاب چند نفر را داشته باشند، کسانی را بر می گزینند که روابط اجتماعی بهتر و مناسب تری داشته باشند. شما خود سعی کنید با احترام گذاشتن، رفتار خوب داشتن و به کار بردن عباراتی مانند «لطفاً»، «ممنون» و «معذرت می خواهم» بهترین الگو برای فرزندان باشید. برای آنها به طور شفاف و واضح توضیح دهید برخورد خوب داشتن و احترام گذاشتن به دیگران چقدر در زندگی آنها اهمیت دارد. سعی کنید هر هفته یک رفتار خوب را به آنها آموزش دهید و به تدریج رفتار نامناسب آنها را تصحیح کنید.

رشد اجتماعی در دوره کودکی

کودک به تدریج از طریق ارتباط با دیگران بر مهارت های اجتماعی خود می افزاید. در این دوره دوستان و همبازی ها تاثیر بسزایی در رشد اجتماعی کودک دارند و بر اثر آمیزش با همسالان در کودکی و کوچه

بتدریج پی می برد که برخی آموخته هایش مناسب و مقبول نیست و باید تغییر یابد.

کودک پیش دبستانی وابستگی شدیدی به اعضای خانواده دارد. کودک برای حل مشکلات از والدین کمک می طلبد و برای انجام دادن و ادامه کارها به اطمینان و تسلی آنان نیازمند است و همواره دوست دارد همراه والدین باشد. مادر کودک را به کسب استقلال تشویق می کند و انتظار دارد کودک هر چه زودتر خودش لباس بپوشد، به تنهایی استحمام کند، مشکلاتش را حل کند و خود را سرگرم کند. مادرانی که با کودکان خود رفتار ثابتی ندارند و هر لحظه با او به نوع متفاوتی رفتار می کنند، کودک را با تعارض و تردید مواجه می کنند. مادرانی که کودک را به وابستگی تشویق می کنند او را موجودی ناتوان و وابسته به بار می آورند. کنترل پرخاشگری و رقابت صحیح با دیگران از علائم رشد اجتماعی محسوب می شود. رقابت کودکان با یکدیگر متفاوت است. برخی بشدت رقابت می کنند و عده ای رقابت را دوست ندارند. کودک میل برتری و غلبه بر دیگران را در خانواده می آموزد و رفتارهایی که در این

جهت می باشد به وسیله والدین تقویت می شود. کودکانی که با خواهران و برادران خود رفتار مناسبی دارند، با دیگران کمتر به رقابت نامناسب می پردازند. کودک ۳ ساله میل به مشارکت و همکاری دارد به بازی علاقمند است و با کودکان کوچکتر از خودش با مهربانی رفتار میکند. در ۴ سالگی با دوستانش روابط اجتماعی متقابل برقرار می کند و به بازی های گروهی علاقمند می شود، از دستورات والدین و بزرگترها سرپیچی می کند و به مخالفت با آنها بر می خیزد. کودک ۶ ساله توقعات و انتظارات بسیاری از اطرافیان دارد خواستار احترام از جانب دیگران همچون گذشته از انجام دادن دستورات دیگران سرباز می زند و لجوج و سرسخت است.

وضعیت خانوادگی و آموزش های قبلی کودک در چگونگی رقابت و همکاری کودک با اطرافیان نقش مهمی دارد. همانند سازی که به آن وسیله کودک رفتار فرد یا افراد مورد علاقه خود را الگو قرار می دهد، در رشد اجتماعی او بسیار اهمیت دارد. برای ایجاد همانند سازی خواست کودک و نیز تقویت رفتارهای مطلوب او

توسط اطرافیان ضرورت دارد. کودک از رفتار والدین تقلید می کند و چون تشویق می شود بتدریج به انجام دادن آن خو میگیرد. به نظر روانکاوان، کودک در همانند سازی با والدین با عقده ادیپ و الکترا مواجه می شوند. در پسرها عقده ادیپ حاصل می شود که زائیده تمایل به او به جلب توجه و محبت مادر و حسادت به پدر است. در دخترها الکترا پدید می آید که در آن دختر در صدد جلب توجه و محبت بر می آید و از مادر دور می شود. حل عقده ادیپ در تکوین شخصیت نقش مهمی دارد و اگر به طریق مناسبی با آن برخورد نشود، آثار نامطلوبش در دوره نوجوانی و بزرگسالی بروز خواهد کرد.

رشد اجتماعی کودکان در دوره دبستان

کودک ۸ ساله
پر جنب و
جوش فعال
است و از

انجام دادن کارهای تازه لذت می برد.

کودک در ۹ سالگی برای مستقل شدن اصرار می ورزد و معتقد است که بزرگ شده و والدین نباید به او دستور بدهند در این زمان عقاید و نظرهای دوستان به افکار خواسته های والدین ارجحیت دارد و کودک به انجام دادن کارهای گروهی و گردش های دسته جمعی علاقمند می شود.

کودک ۱۰ ساله از دستورات والدین تبعیت می کند و نسبت به اطرافیان با محبت و صمیمیت رفتار می کند و در رفتارش انعطاف پذیر است.

رشد اجتماعی کودک در دوره دبستانی بسیار سریع است و معلمان و همبازی ها در آن نقش مهمی دارند. کودک در مدرسه علاوه بر تقویت آموخته های خانواده مطلب جدید و روش زندگی را می آموزد. مدرسه اجتماعی شدن کودک را تسریع می کند، روابط او با دیگران گسترش می دهد، روش حل مساله و انجام دادن صحیح امور را به کودک می آموزد و مهارت های ذهنی او را تقویت می کند. از این رو معلم باید با کودک رفتار مسئولانه و محبت آمیزی داشته باشد تا کودک با علاقه و اشتیاق در مدرسه حاضر شود و او را الگو قرار

دهد. آموزش های خانواده در اطاعت و سرکشی کودک در برابر معلم نقش مهمی دارد. معلم می خواهد کودکان پاکیزه باشند، دروغ نگویند و دزدی نکنند. اگر این گونه رفتارها در خانواده به کودک آموخته شود، کودک انتظارات معلم را به سادگی برآورده می کند. دانش آموزان دبستانی به رقابت با یکدیگر می پردازند و می خواهند از دیگران پیشی بگیرند. رقابت کودکان که در آغاز ملایم است، بتدریج شدت می یابد و بر رشد اجتماعی آنان اثر می گذارد. معلم باید رقابت سالم و سازنده بین کودکان را تقویت و تشویق کند همکاری بین آنان را فزونی بخشد. وضعیت خانوادگی و آموزش های قبلی کودک، در چگونگی رقابت و همکاری کودک با اطرافیان نقش مهمی دارد. دوستان و همکلاسی ها در رشد اجتماعی کودک دبستانی تاثیر فراوان دارند. کودک از طریق ارتباط با دوستان، علاوه بر کسب رضایت و تسلی خاطر، به امکانات خود و انتظارات دیگران پی می برد و روش های همکاری و آمیزش با اطرافیان و حل مساله را یاد می گیرد. همچنین ارتباط با دوستان در تغییر یا تحکیم نگرش های قبلی کودک و

نیز ایجاد رفتارهای جدید موثر است. چنانچه رفتار دوستان با ارزشهای کودک متفاوت باشد، او با تعارض مواجه می شود و برای حل آن در بیشتر مواقع ارزش های خانواده را رها می سازد و خود را با دوستان همانند و سازگار می کند.

در حیطه توانبخشی تذکر این نکته نیز بسیار مهم است که

بسیاری از والدین در جریان رشد و تحول کودکان و نوجوانان، عمدتاً به رشد جسمانی توجه دارند و دیگر جنبه ها را مورد غفلت قرار می دهند یا آن گونه که می بایست، به آن نمی پردازند.

پس شایسته است که طی مراحل رشد کودک به همه جنبه های رشدی آنچه از نظر جسمی، عاطفی و اجتماعی و ذهنی کودک مهم است توجه شود.

افزایش رشد اجتماعی کودکان در هر سن و با هر توان هوشی مهم است همانطور که گفته شد بسیاری از خانواده ها به جنبه های بارز کودک خود در توانبخشی می پردازند و از جنبه هایی مانند بهبود رفتار و افزایش

رشد اجتماعی که در صورت عدم اصلاح آنها در سنین نوجوانی مشکلات زیادی برای آنها خواهد داشت، غافلند.

سخن آخر

با در نظر گرفتن این که یک جریان دائمی است و چگونگی رشد و عکس العمل مادر رشد اجتماعی کودک در زمان حاضر پایه و اساس رشد و شکوفایی وجود او را در آینده تشکیل می دهد و نیز از آنجایی که رشد کاری ظریف و پیچیده که همزمان در ابعاد مختلف شخصیت انسان صورت می پذیرد و آثار و نشانه های آن در جنبه های بدنی، ذهنی، عاطفی و اجتماعی ظاهر می گردد، ناگزیر هستیم که در هر دوره از رشد کودک حداکثر کوشش خود را برای شناخت تمامی ویژگیها، تبیین همه نیازها و حسن تامین آنها صرف کنیم.

منیژه سادات میری

آسیب شناس گفتار و زبان